

Za čovjekov realan odnos prema prirodi tri su stanja: stanje biti (*Sein*) – jedinstvo subjekta i objekta, stanje razdvojenosti i sukoba čovjeka i prirode te stanje uspostavljanja jedinstva čovjeka i prirode. Cjelokupna ljudska prirodna povijest kontinuirano je suprotstavljane tih triju stanja. Današnje stanje otuđenosti čovjeka od prirode potiče njegovo prevladavanje. Smisao ljudske djelatnosti jest u tome da stalno ima pred očima svjesno jedinstvo s prirodom. »Jer, ako postoji budućnost, onda je to priroda«.

Iako objavljena prije nekoliko godina, knjiga H. Immlera ne gubi na aktualnosti. S jedne strane to je ideja po kojoj treba prirodi, koje je čovjek dio, priznati vrijednost, i to tako da postanemo svjesni stanja u kojemu se nalazimo, a svoju djelatnost (osobito ekonomsku) drugačije organiziramo i usmjerimo na održavanje cjeline i fizičkih vrijednosti. S druge pak strane knjiga je izazovna i za ekonomsku misao, jer pokušava u novom tipu ekonomije – »ekološka ekonomija« – tražiti izlaz iz duboke razdvojenosti čovjeka i prirode i čovjeka od čovjeka.

Ivan Cifrić

Bernhard Verbeek

DIE ANTHROPOLOGIE DER UMWELTZERSTÖRUNG

Wissenschaftliche Buchgesellschaft,
Darmstadt, 1994, 302 str.

U posljednja dva desetljeća u brojnim studijama i istraživanjima pokušavaju se istražiti uzroci krize odnosa čovjeka i okoliša. Znanstvena su nastojanja motivirana otkrivanjem zakonitosti, načela na kojima se mogu izgraditi djelotvorna sredstva i mehanizmi kojima se može suprotstaviti općem i gotovo nezadrživom civilizacijskom utjecaju na pogoršavanje stanja u okolišu. Riječ je o pronalazenju »protu-

otrova«, kako to slikovito kaže Ulrich Beck u naslovu jedne svoje knjige.¹ Iako se ne mogu poreći neki uspjesi, osobito tehnička rješenja u zaštiti okoliša, po mišljenju mnogih autoriteta globalno stanje se ne popravlja već pogoršava, pa su ciljevi u istraživanjima motivirani jednim te istim pitanjem: zašto je tako ako znamo da bez čovjekova djelovanja okoliš ne bi bio takav kakav jest – zagađen i ugrožen?

Pitanje koje si postavljamo ne odnosi se samo na traženje rješenja nego i na uzroke stanja. Ono seže u dubinu antropološke biti čovjeka: zašto čovjek čini to što čini, a istodobno se i sam pita kako da pronađe rješenje »bolesti« koju je izazvao. Ne sličilo nam to na nestašno dijete koje, nakon što je u živahnoj igri uprljalo novu odjeću, postaje svjesno vlastita čina pa čisteći mrlju još je više proširi. Ponekad pokušava majci, koja ga može a ne mora kazniti, predočiti neki izgovor. No, moderno društvo nije dijete, ali ima majku, kojoj se čak i ne opravdava, ali koja će ga svakako za njegova nedjela kazniti. Zato je opravdano pitati se gdje leži problem našeg kolektivnog ponašanja: u čovjeku ili u društvu? Ako je u društvu, što je tu problematično; a ako je u čovjeku, što je u njemu problematično? Imaju li čovjek i društvo (kultura) nešto zajedničko u agresivnom nastupu prema prirodi?

Verbeek, tragajući za odgovorom, pokušava pokazati antropološka ishodišta čovjekova ponašanja preko problema evolucije, a istodobno i preko problema ljudske »strategije« u društvenom ponašanju koja je rezultat našeg naučenog odrastanja. Time želi izbjeći disciplinarnu jednostranost a istodobno čitatelja usmjeriti na razmišljanje o relativnosti značenja homo sapiensa i njegove (osobito industrijske) kulture u odnosu na temeljne prirodne zakonitosti. Naime, u socijalnoekološkoj literaturi susrećemo čitavu lepezu ideja i

1 Beck, U. (1988). *Gegengifte. Die organisierte Unverantwortlichkeit*. Frankfurt: Suhrkamp.

